

РОЗВИТОК МАЛИХ ФОРМ ПІДПРИЄМНИЦТВА У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ

Актуальність даної статті полягає в виявленні основних проблем існування в Україні готельних підприємств малих форм. В роботі проведено дослідження нормативно - правових актів України про засоби розміщення, запропоновані заходи щодо стимулювання розвитку готельного бізнесу шляхом прийняття пакету документів, спрямованих на регулювання діяльності малих готелів.

The actuality of this article consists in revealing the basic problems of existence in Ukraine the hotel enterprises of small forms. The work contains research of Ukraine normative acts about tourism accommodation, measures on stimulation the development of hotel business by means the acceptance of the documents` package directed on regulation the activity of small hotels are offered.

Постановка проблеми. У сучасній практиці ведення готельного бізнесу стали з'являтися нові форми підприємств, які можуть працювати рентабельно та відраховувати податки в скарбницю держави, але функціонування їх не завжди впорядковане відповідними нормативно-правовими актами. Крім того, деякі документи чинного законодавства, що стосуються засобів розміщення туристів, непогоджені між собою в плані термінології. Тому, на наш погляд, у сфері туризму України в цей час назріла необхідність у систематизації наявного понятійного апарата з метою його вдосконалювання та розроблення нових нормативно-правових документів, що регулюють діяльність готельних підприємств різних типів.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Треба відмітити, що не зважаючи на фактичне існування в практиці ведення готельного бізнесу засобів розміщення малих форм, запропонування фахівцями з туризму, які дають інтерв'ю у періодичній пресі та на телебаченні, їх розподілу на «малі готелі» та «міні-готелі», офіційного оформлення свого статусу на законодавчому рівні України ці підприємства не отримали.

Ініціюванням законопроектів щодо визнання засобів розміщення малих форм займаються декілька громадських некомерційних українських асоціацій з готельного бізнесу [1]; крім того, у 2003 році було уведено в дію регіональне «Положення про малі готелі, мотелі, пансіонати» [2], яким регламентувалася діяльність означених підприємств на території Криму.

Варто звернути увагу, що зараз не набагато авторів наукових праць присвячують свої роботи питанням з функціонування малих готелів. Однак такі праці існують і висвітлюють деякі сторони даної діяльності. Так, Сенін В.С. у посібнику «Організація міжнародного туризму» [3, с. 33-37] звертає увагу на міжнародний досвід існування готельних підприємств малих форм.

Найбільш повно організація роботи малих готелів представлена А.О.Мусакінім у книзі «Малый отель: с чего начать, как преуспеть». У даній роботі даються практичні поради власникам і менеджерам малих готелів із приводу складання бізнес-плану, приводяться методичні рекомендації, необхідні для успішного ведення готельної справи [4].

Крім літературних джерел у даній статті використані діючі нормативно-правові акти чинного законодавства України з готельного господарства [5; 6; 7] та проекти нових документів [1], які надруковані в офіційних виданнях чи опубліковані на офіційних сайтах Державної служби туризму і курортів України (ДСТК), Міністерства курортів і туризму АР Крим та Київської міської ради.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У даній статті акцентовано увагу на деякі нюанси законодавства України з функціонування готельного бізнесу, указано на низку суперечностей між діючими нормативно-правовими актами України, розроблено пропозиції щодо прийняття пакету документів, спрямованих на регулювання діяльності малих засобів розміщення в Україні.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розгляд чинного законодавства України про туризм, аналіз існуючих нормативно-правових актів про засоби розміщення щодо виявлення у них наявності чи відсутності механізму функціонування готельних підприємств малих форм, визначення основних проблем у даній сфері діяльності та пропонування шляхів щодо їх подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Являючись основним сегментом індустрії туризму, засоби розміщення репрезентовані розгалуженою системою закладів, що пропонують послуги з тимчасового проживання. Відповідно до методики Всесвітньої туристичної організації (UNWTO) всі вони підрозділяються на дві великі групи - колективні й індивідуальні, з наступною більш конкретною класифікацією. Так, колективні засоби розміщення включають готелі й аналогічні заклади, спеціалізовані та інші підприємства, які надають послуги з тимчасового проживання. Кожна з даних підгруп має свої характерні ознаки. У готелів і аналогічних закладів повинен бути чітко виражений номерний фонд, певний перелік обов'язкових щоденних послуг, можливість сертифікації на розрядність у рамках прийнятої в країні системи категоризації. Спеціалізовані засоби розміщення характеризуються тим, що їх відмітною рисою є не надання місця для ночівлі, а наявність якої-небудь іншої функції, наприклад, лікувальної (санаторії, здравниці), транспортної (пасажирські поїзди, теплоходи), наукової (конгрес-центри), оздоровчої (дитячі та студентські табори відпочинку) тощо. У подібних підприємствах окремі місця для ночівлі сформовані в палати, купе, каюти, будиночки. Інші колективні засоби розміщення звичайно представлені кемпінгами (у т.ч. огороженими майданчиками для наметів, автопричепів, трейлерів), зупинками в бухтах для малих суден, гірськими притулками. Дані підприємства, являючись об'єктами єдиного керівництва, надають обмежені послуги, зі складу яких виключаються щоденні санітарні процедури, тому що ці засоби розміщення прибираються та підготовляються тільки для кожного нового постояльця; послуги з поточного прибирання приміщень туристам не надаються [3, с. 33 – 37; 8, с. 238-255;]. Індивідуальні засоби розміщення являють собою власні житла туристів (заміські дачі, вілли, котеджі), а також орендовані у інших осіб кімнати та квартири, або передбачають безоплатне розміщення у родичів або знайомих.

В Україні систематизація засобів розміщення здійснюється в рамках наступних нормативно-правових документів: «Методика розрахунку обсягів туристичної діяльності» (2003 р.), «Правила користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг» (2004 р.), «Порядок надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)» (2006 р.), «Правила обов'язкової сертифікації послуг з тимчасового розміщення (проживання)» (2007 р.), а також на підставі трьох національних стандартів – ДСТУ 4268:2003 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги», ДСТУ 4269:2003 «Послуги туристичні. Класифікація

готелів», ДСТУ 4527:2006 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення».

У зв'язку із прийняттям 15 березня 2006 року «Порядку надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)» [5] між колективними й індивідуальними засобами розміщення України проведена чітка грань, згідно з чим визначені правила їх функціонування. Мірилом віднесення засобу розміщення до того або іншого виду служить показник кількості місць для обслуговування проживаючих, який дорівнює 10. Згідно з цим, до категорії колективних відносяться засоби розміщення, що мають у наявності 10 місць і більше, власники яких зобов'язані пройти процедуру державної реєстрації в якості юридичної або фізичної особи - СПД, здійснювати свою діяльність відповідно до чинних нормативно-правових актів у сфері туризму, приймати оплату за послуги на підставі встановлених цін, подавати у повному обсязі комплект документів фінансової та статистичної звітності відповідним державним органам. Індивідуальними вважаються засоби розміщення, що мають менш ніж 10 місць, власникам яких дане право здійснювати свою діяльність без реєстрації в якості СПД, надавати послуги за договором або безкоштовно, вести облік за спрощеною методикою, подавати декларацію про отримані доходи в державну податкову службу на підставі книги реєстрації, а також звітувати про статистичні показники перед місцевими органами виконавчої влади за встановленою ними формою. Загальною умовою функціонування як колективних, так і індивідуальних засобів розміщення є проведення процедури обов'язкової сертифікації послуг з тимчасового розміщення (проживання), що закріплено однойменними «Правилами», які вступили в силу у 2007 році [7].

Слід зазначити, що хоча даний «Порядок надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)» дозволяє багатьом малим засобам розміщення легалізувати свою діяльність при мінімальному обсязі документообігу, однак, він не є вигідним для їх власників або орендарів, тому що вони змушені будуть сплачувати прибутковий податок по ставці 15% від обсягу одержаного доходу (що, як правило, більше оплати за єдиним податком), не маючи при цьому ніяких гарантій у плані соціального забезпечення, а також зобов'язані будуть запрошувати комісію для сертифікації послуг проживання, надаваних туристам. Крім того, відповідно до чинного законодавства, індивідуальні засоби розміщення України, на відміну від інших країн, не мають можливості рекламувати рівень своїх послуг за допомогою одержання сертифіката відповідності вимогам певної категорії. Внаслідок того, що основною метою указанного документа, на наш погляд, є спонукання фізичних осіб (власників засобів розміщення з «приватного сектора») до одержання статусу суб'єкта підприємницької діяльності, то, згідно з даними Державної служби туризму і курортів, початок процесу детінізації ринку готельних послуг покладено – за короткий строк кількість осіб, які зареєструвалися як СПД, зросла в 5,3 рази і склала 1 тис. 53 [9]. Однак, на наш погляд, дана цифра не відповідає дійсності в повному обсязі, особливо, якщо взяти до уваги величезну кількість здаваних у наймання кімнат і квартир, розташованих у Києві, Криму, Карпатах, а також на території областей, що мають вихід до чорноморського і азовського морських узбереж.

На світовому ринку готельних послуг давно зайняли свою нішу і здобули популярність так звані «малі готелі». Згідно з рекомендаціями UNWTO, до даної категорії належать засоби розміщення загальною місткістю до 30 номерів [3, с. 37], але кожна країна на законодавчому рівні самостійно регулює даний критерій. Так, у США малими готелями вважаються засоби розміщення місткістю до 150 номерів; аналогічна ситуація склалася й у країнах Азії. У європейських державах до категорії малих

відносяться ті, які мають номерний фонд до 50 номерів включно. У Росії, де лідируючі позиції в розвитку малого готельного бізнесу займають чорноморське узбережжя Краснодарського краю і Санкт-Петербург, на законодавчому рівні немає терміна «малий готель», однак уведене поняття «готелі, мотелі тощо з кількістю номерів менш 50». При цьому на практиці існують готелі, кількість номерів у яких варіює від 2 до 40, що дозволяє представникам російських готельних асоціацій ініціювати прийняття нормативних актів окремо для «міні-готелів», що мають у наявності до 10 номерів [4, с. 16; 19].

У багатьох регіонах України відмічається тенденція створення готельних підприємств малих форм, які успішно конкурують із великими засобами розміщення, тому що можуть запропонувати туристам більш якісне, персоніфіковане обслуговування на фоні більш низьких цін. Про зростання популярності не узаконених на офіційному рівні малих готелів свідчить той факт, що іноземний туристопотік в Україну протягом останніх років постійно збільшується - з 6,4 млн прибуттів у 2000 році до 18,9 млн у 2007 році, - а коефіцієнт завантаження засобів розміщення, за офіційним даними, залишається на вкрай низькому рівні - 29% [9]. Отже, переважне число як іноземних, так і внутрішніх туристів розселяється у приватному секторі, представленому індивідуальними засобами розміщення, які здійснюють свою діяльність без оформлення дозвільних документів. Таке становище виникає в результаті відсутності чіткого механізму функціонування засобів розміщення, значного відставання рівня нормативно-правової бази, покликаної регулювати процеси в готельному бізнесі, від сучасних реалій. Про те, що розвиток малих готелів вигідно, переконливо свідчить досвід закордонних держав, у структурі готельного фонду яких засоби розміщення малих форм становлять 75 - 85% [1]. Крім того, малі готелі більш чуйно реагують на зміну кон'юнктури ринку, не вимагають великих капіталовкладень у матеріально-технічну базу, мають порівняно швидкий строк їх окупності, можуть розташовуватися в модернізованих будинках старого житлового фонду, здатні забезпечити працевлаштування місцеве населення, залучити додатковий дохід у бюджет, підвищити рівень конкурентоспроможності національного готельного продукту і підняти престиж країни у цілому.

В Україні за останні декілька років на регіональному рівні вживалися деякі спроби узаконити діяльність малих засобів розміщення туристів. Так, у 2003 році Міністерством туризму і курортів АР Крим було прийнято «Положення про малі готелі, мотелі, пансіонати» [2], яким вводилися поняття даних форм підприємств із обмеженням їх місткості від 5 номерів до 100 місць. Однак у зв'язку із прийняттям у 2006 році «Порядку надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)», Верховною Радою АР Крим були внесені зміни в указане «Положення», у результаті чого за рамки баз розміщення були виведені вілли ємністю до 10 місць, що привело до значного зменшення загальної кількості малих готелів і недоодержанню бюджетом вагомих сум податкових платежів. У нині діючому «Положенні про малі готелі, мотелі, пансіонати» АР Крим зазначено місткість малих засобів розміщення від 10 ліжко-місць і більше, але без обмеження їх граничної кількості, у результаті чого відпадає смисл у функціонуванні даного «Положення». Ще одним прикладом вітчизняного нормативно-правового акту регіонального рівня управління є проект «Програми створення мережі малих готелів «Малі готелі Києва» [1], що перебуває на розгляді Київської міської ради. Беручи до уваги виняткову важливість даного документа, необхідно, проте, указати на неефективність прийняття нормативу, що встановлює граничну місткість малого готелю на рівні 100 номерів з кількістю працівників не більше 25 чоловік. На

наш погляд, це, по-перше, занадто великий номерний фонд для віднесення засобу розміщення до категорії малого, а по-друге, зазначена чисельність обслуговуючого персоналу не зможе забезпечити комфортні умови для перебування туристів, що неминуче спричинить погіршення сервісу.

На даному етапі розвитку готельного бізнесу органам державної влади у сфері туризму необхідно приділити багато уваги розробленню пакета документів, спрямованих на регулювання діяльності малих засобів розміщення. У зв'язку із цим, представляється можливим здійснити наступні заходи:

1. Затвердити на законодавчому рівні нормативи, які дозволять отримати певний статус засобам розміщення малих форм. Зараз із усієї розмаїтості підприємств, що надають послуги з тимчасового проживання, існують лише критерії для визначення таких засобів розміщення, як готелі й аналогічні їм заклади, які містяться у «Правилах користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг». Згідно з цим документом, до зазначених підприємств відносяться майнові комплекси, що складаються із 7 і більше номерів, які підлягають єдиному керівництву та згруповані за категоріями відповідно до переліку надаваних послуг та наявного обладнання [6]. Неefективність даного визначення можна проілюструвати наступними прикладами: по-перше, засіб розміщення, що має 5 двомісних номерів, теоретично може бути колективним засобом розміщення, але не зможе називатися готелем (більш того, він взагалі не потрапить до жодної групи); по-друге, засіб розміщення, що має від 7 до 9 одномісних номерів, теоретично може буде індивідуальним засобом розміщення, що не дає йому права називатися готелем. Указаний нонсенс необхідно подолати шляхом розроблення відповідних нормативно-правових актів, у т.ч. регламентуючих діяльність малих готельних підприємств.

2. Унести зміни в існуючі «Правила обов'язкової сертифікації послуг з тимчасового розміщення (проживання)», а також в усі національні стандарти України, що стосуються засобів розміщення туристів, на підставі чіткого визначення параметрів віднесення засобів розміщення до категорії малих готелів з метою створення однакових вимог до обслуговування в них туристів.

3. Розробити методичні рекомендації для стимулювання діяльності малих готелів на регіональному рівні управління сферою туризму з точки зору підвищення економічної, фінансової й адміністративної підтримки малого підприємництва у готельному бізнесі.

4. Упровадити діючу систему статистичних спостережень за ринком готельних послуг за допомогою надання звітів відповідними засобами розміщення не тільки структурним підрозділам органів державної статистики, але також органам державної виконавчої влади, відповідальним за розвиток туризму в Україні. Згідно з чинним законодавством, на Державну службу туризму і курортів, а також на всі регіональні Управління культури і туризму покладені обов'язки щодо ведення обліку підприємств, організацій і установ, які здійснюють туристичну та курортну діяльність, аналізу ефективності їх функціонування, однак реально цю роботу виконати неможливо, тому що, наприклад, інформація про діяльність готельних підприємств надається у формі звітів «1-готель» тільки органам державної статистики, минаючи перераховані вище структури. У результаті інформація про ситуацію у готельному бізнесі не представлена ні на офіційних сайтах ДСТК і Державного комітету статистики України, ні в друкованих виданнях (статистичних збірниках, довідниках) останніх років, що утрудняє дослідження ринку готельних послуг, роблячи досить складним проведення його аналізу і визначення перспектив розвитку.

5. Здійснювати ліцензування готельної діяльності. На наш погляд, істотною проблемою є скасування з 2004 року ліцензування діяльності засобів розміщення, у результаті чого неможливо визначити їх загальну кількість. Відсутність даної процедури призвело до того, що виявити навіть серед офіційно зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності власників чи орендарів засобів розміщення можна тільки емпіричним шляхом з малою долею ймовірності. При цьому специфічною рисою ведення готельного бізнесу на сучасному етапі є узяття в оренду окремих поверхів готельного будинку різними СПД для провадження готельної діяльності.

Висновки. В Україні на державному рівні відсутній чіткий механізм роботи готельного господарства, офіційно не визначені фактично існуючі засоби розміщення у формі малих готелів. Таким чином, регламентація діяльності засобів розміщення потребує підвищеної уваги з боку Міністерства культури і туризму, Державної служби туризму і курортів України. Для подолання суперечностей, які містяться у нормативно-правових актах з функціонування готельного бізнесу, необхідно прийняти пакет документів, спрямованих на регулювання діяльності малих засобів розміщення. У результаті застосування запропонованих основних мір з'явиться можливість на законодавчому рівні стимулювати розвиток малих форм підприємництва в готельному бізнесі, сприяти їх планомірному функціонуванню, що приведе до підвищення доходів як самих малих готелів, так і регіонів, і держави в цілому.

Література:

1. Проект «Програми створення мережі малих готелів «Малі готелі Києва», унесений до затвердження рішенням Київської міської ради // www.kmrg.gov.ua (Офіційний сайт Київської міської ради).
2. Положення про малі готелі, мотелі, пансіонати. Затверджено постановою Верховної Ради АР Крим від 19.03.2003 р. № 487-3/03 (зі змінами та доповненнями) // www.tourism.crimea.ua (Офіційний сайт Міністерства курортів і туризму Криму).
3. Сенін В.С. Организация международного туризма: Учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 400 с.
4. Мусакин А.А. Малый отель: с чего начать, как преуспеть. Советы владельцам и управляющим. – СПб.: Питер, 2007. – 320 с.
5. Порядок надання послуг з тимчасового розміщення (проживання). Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15.03.2006 р. № 297 // www.tourism.gov.ua.
6. Правила користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг. Затверджено наказом Державної туристичної адміністрації України від 16.03.2004 р. № 19 // www.tourism.gov.ua.
7. Правила обов'язкової сертифікації послуг з тимчасового розміщення (проживання). Затверджено наказом Держстандарту України від 27.01.1999 № 37 (у редакції наказу Держспоживстандарту України від 03.09.2007р. № 207) // www.tourism.gov.ua.
8. Александрова А.Ю. Международный туризм: Учебник. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 470 с.
9. www.tourism.gov.ua (Офіційний сайт Державної служби туризму і курортів України).